

TEKNOLOJİ VE DİL*

Cengiz ALYILMAZ**

İhtiyaçları ve bu ihtiyaçların tabii neticesi olarak ihtirasları bitip tükenmek bilmeyen insanoğlu, daha iyiye daha güzele, daha mükemmele ulaşmak / kavuşmak arzusuyla her geçen gün kendini bir başka **arayışın** içinde bulur. Söz konusu arayışların ısrarlı takibinin ardından gerçekleştirilen **buluşlar** ise bu gün artık neredeyse **insan** kavramıyla aynileşen **ileri teknolojinin** doğmasına ve sınır tanımazlığına da zemin hazırlamıştır.

Biz, bu konuşmamızda bize ayrılan süre dahilinde **teknoloji - dil** ilişkisi üzerinde durmaya çalışacağız.

Her şeyden önce şunu bilmek ve belirtmek gerekir ki **insanoğlunun emeğinin mahsülü olan teknoloji yine insanoğlunun mutluluğu için bir araçtır.** Hiç bir zaman amaç değildir ve olamaz da. Teknolojiye, teknoloji ürünlerine bu dikkatle bakıldığında onların insan hayatındaki yeri ve önemi de daha açık bir şekilde ortaya konulmuş olur. **Teknoloji, insan hayatını kolaylaştırmak, düzene koymak, onu daha anlamlı kılmak için vardır, gereklidir ve vaz geçilmezdir.** Ancak teknoloji alanındaki hızlı değişme ve gelişmeler her zaman iyiye, güzele, doğruya hizmet etmez; bazan bir takım ciddî problemleri de beraberinde getirirler. Nitekim dünyamızı tehdit eden nükleer ve kimyasal silahlar da teknolojinin mahsülleridirler.

---

* Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü tarafından 13.5.1997 tarihinde düzenlenen "Bilim Dili Olarak Türkçe" adlı panelde yapılan konuşmanın metnidir.

** Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü öğretim üyesi

Yani teknoloji insanoğlunu mutlu, huzurlu kılabileceği gibi onu mutsuz, huzursuz hatta yok edebilecek güce de sahiptir. İnsan elinden çıkan bir teknoloji mahsülünün insana yarar yerine zarar vermesi kadar acı bir şey olmasa gerek.

Teknoloji ürünlerinin bir de millî ve sosyo-kültürel boyutu vardır. Hatta zaman zaman bu ürünler ait oldukları milletlerin milletler arası arenada temsilcisi olurlar. **Bu halleriyle teknoloji ürünleri insanoğlunun mutluluğu için bir araç olmaktan çıkıp adeta siyasî, iktisadî, askerî ... gücün simgesi haline dönüşürler.** Ekonomik ve dolayısıyla teknolojik bakımdan güçlü olan devletler, gelişmemiş veya gelişmekte olan devletleri teknoloji ürünlerinin çoğu kez satışı, bazan hibesi, bazan da takası yoluyla kendilerin bağımlı kılmaktadırlar. Bu durum dar anlamda teknoloji ürünlerinin satışı, hibesi veya takası gibi görünebilir. Ancak geniş anlamda tabir yerindeyse **gerçek anlamda bir kültürün, bir medeniyetin, bir ideolojinin de son derece akıllı, son derece şuurulu bir şekilde satışı, hibesi, takası, empoze edilmesi anlamını taşır. Yani teknoloji ürünleri gittikleri yerlere ait oldukları milletlerin dillerinden, kültür ve medeniyetlerinden, yaşayış ve inanışlarından, ideolojilerinden de bir çok şey taşırlar.** Bir anlamda araç mesajın kendisi olup çıkar.

Dünyadaki teknolojik gelişmelerin ülkemizi nasıl etkilediği hususunda fazla bir şey söylemeye gerek yok sanırım. Zira görünen köy de kılavuz istemez. Bazan teknolojinin her alanında kapılarımızı sonuna kadar dışarıya açmışız; bazan da teknoloji ürünlerini kendimiz yapmış ve ihraç etmişiz. Ancak her iki şekilde de, ne yazık ki **bu ürünlerle insanımız arasında ciddi bir bağ kuramamışız. İnsan için araç değil, araç için insan söz konusu olmuş hep. Kısacası aracı**

insanın emrine sunacağımıza insanı aracın emrine, hizmetine sokmuş, onun bir anlamda kölesi yapmışız.

Teknolojik gelişmelerin dilimize yansımına gelince, acı ama gerçek şu ki bir çok alanda olduğu gibi dil alanında da teknolojinin nimetlerinden yeteri kadar istifade edemedik. İstifade etmek bir yana, dilimiz bugün teknolojik gelişmeler sonucunda bir de kirlenmeye maruz kalmıştır. **Bugün teknolojiyi dilimizin gelişimine, problemlerinin halledilmesine ve bilim ve edebiyat dili olarak yaygınlaştırılmasına vasıta kılamadığımız artık inkâr edilemez bir gerçektir.** Bu durumu örneklerle izah etmeye çalışalım:

Mesela : İnsan beyninin uzantısı olarak kabul edilen bilgisayarların dilbilim çalışmalarına büyük katkıları olmuştur. **Bir çok devlet, bu araçlar sayesinde dil yadigârlarından hareketle dillerinin her seviyede sözlüğünü hazırlamış; onu diğer milletlerin istifadesine sunmuştur.** Bugün bu çalışmalar, artık tercüme makinalarının bile terk edildiği bir seviyeye ulaşmıştır. Peki biz, bunlardan nasıl istifade etmişiz? Elbette ki Batılılar gibi değil. Biz dünyada en fazla bilgisayar kullanan üçüncü devletiz. Ama aynı zamanda bilgisayarları daktilo olarak, hesap makinası olarak kullanan bir milletiz. Bizim dışımızda bilgisayarı böyle kullanan başka devletlerin sayısı her halde azdır. Buna karşı çıkanlar olabilir, ama **medenî insan kendi kendini sorgulayan insandır.** Hangimiz hazır programlar dışında program kullanıyoruz? Hangimiz program üretebiliyoruz? Hangimiz dilimizle ilgili yeni program geliştirebildik? Dahası hangimiz dilimizle ilgili programları tam anlamıyla kullanabiliyoruz? Cevap ortada: Ne yazık ki çok azımız, belki de hiç birimiz. Bu konuda çalışmalarını olan ilim adamlarımızın hocalarımızın yaptıklarını anladığımızda ise kendimizi mücid

zannediyoruz. Amerikalılar bundan tam on yıl önce bizim el yazmalarımızı okuyup Latin harflerine aktaran programlar yaptılar. Bu programlar sayesinde bu gün binlerce el yazmasını önce Latin harflerine aktarıp sonra da kendi dillerine çevirdiler. Biz de ise bu işler hep amatör zihniyetle, alışılmış usülle devam etti ve devam etmekte. Onlar, bunları yaparken kültür ve medeniyetlerine katkıyı düşündüler, biz ise doktor olmayı, doçent olmayı, profesör olmayı düşündük. Onlar millete hizmeti esas alırken, biz ferde hizmette kaldık.

Üstelik, teknolojik gelişmeleri takip ederek, teknolojinin nimetlerinden istifade edip çağdaş eğitim öğretim ortamını da oluşturamadık.

Bu işin bir boyutu, diğer boyutu ise daha acı. Yani **dilimizin teknolojik gelişmelerle kirletilmesi meselesi**. Her gelen ürün beraberinde yüzlerce kelimeyi ve kelime grubunu da dilimize taşımaktadır. Bu durum, bugün tahammül edilemez bir boyuta ulaşmıştır. Tehlikenin nereye kadar uzanacağı da henüz belli değildir. Sadece bilgisayarla birlikte dilimize giren yabancı menşeli kelimelerin sayısı beş yüzün üzerindedir. **Ekonomi, teknoloji ve dil arasında yakın bir ilişki söz konusudur**. Zira bağımsızlıklarını yeniden elde eden kardeş Türk Cumhuriyetleri'nin hemen hemen hepsi **Kril Alfabeti** yerine **Latin Alfabeti**ni kullanma kararı aldılar. Ancak kardeş cumhuriyetler, ekonomik durularının kötü, teknolojilerinin de yetersiz olması sebebiyle Latin alfabetine bir türlü geçemediler ve hâlâ Kril alfabetini kullanmaktadırlar.

Sonuç itibariyle denilebilir ki: **Dilde millîleşmeden yana olanlar, dillerinin bilim dili olmasını isteyenler, her şeyden önce ekonomik ve teknolojik alanda güçlü olmak zorundadırlar.**